

## ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ США

Стойка Олеся Ярославівна  
м.Ужгород

*Дана стаття присвячена дослідженню вищої освіти Сполучених Штатів Америки. Особливу увагу приділено проблемі функціонування системи вищих навчальних закладів.*

*Ключові слова: вища освіта США, класифікація вищих навчальних закладів, підготовка фахівців, освітні рівні.*

Початок XXI століття характеризується низкою кризових явищ у сфері вищої освіти, які спричинені змінами політичного, економічного, соціального і технологічного життя суспільства. До основних чинників, що зумовлюють різноманітні перетворення у даній сфері належать: інформаційні технології, новітні педагогічні підходи, наприклад, концепція неперервного навчання, обмежені матеріально-технічні і фінансові ресурси, нестабільна демографічна ситуація, конкуренція на вітчизняному та зарубіжному ринку освітніх послуг, високі вимоги до якості освіти та ін. У зв'язку з цим, сучасні освітні заклади змушені досить гнучко змінювати масштаби і форми діяльності, щоб успішно адаптуватися до зовнішнього середовища.

Проблеми у сфері вищої освіти України зумовлені ще й тим, що маючи сформовану, усталену національну систему підготовки фахівців у ВНЗ, новий шлях розбудови – євроінтеграційний, призвів до радикальних змін її функціонування, що вимагає аналітичного осмислення організації системи вищої освіти за рубежом.

На сьогодні вчені виявляють значний інтерес до системи вищої освіти у США. Зокрема, О. Зіноватна досліджує особливості магістерської підготовки фахівців; О. Малярчук – дистанційне навчання в системі вищої гуманітарної освіти; І. Зварич – педагогічні засади оцінювання знань студентів ВНЗ; Я. Гулецька – формування полікультурної освіти студентської молоді в університетах США. Серед зарубіжних науковців варто відзначити К. Кейта, Л. Леслі, С. Маргінсона, Р. Сімсона, С. Фроста, Е. Хаккета, які досліджують управління процесом реформування вищої школи США; Д. Смарт, В. Терней, Д. Штейн вивчають організаційні умови ефективності навчання у коледжах; А. Астін, Д. Куртіс – теорію і практику інституційних перетворень у сфері вищої освіти США та ін. Зважаючи на актуальність дослідження, перед українською педагогічною наукою постала необхідність комплексного вивчення американського досвіду організації вищої освіти, який доцільно враховувати у вітчизняній практиці діяльності ВНЗ.

Мета статті – розглянути організацію та функціонування системи вищої освіти США,

Розглянемо вищу освіту США як систему навчальних закладів, серед яких можна виділити три основні типи – університети, коледжі та спеціалізовані інститути.

Згідно статистичних даних, станом на початок 2011 р. у США функціонує 4589 вищих навчальних закладів, з яких 1652 – державні і 2937 – недержавні. Відсоткове співвідношення кількості державних і приватних вищих навчальних закладів становить 36% та 64% відповідно. У вищих навчальних закладах навчається 21 млн. студентів. Варто зазначити, що за останнє десятиліття відбулося значене збільшення їх чисельності – на 42,8% (для порівняння, у період з 1980 р. по 2000 р. кількість студентської молоді зросла на 26,5%) [1].

Університети є ядром вищої школи США і представляють американську систему вищої освіти на міжнародному ринку освітніх послуг. Університети забезпечують високий рівень професійної підготовки, оскільки в них сконцентрований потужний кадро-

вий потенціал та значний обсяг наукових досліджень.

Виділяють декілька критеріїв поділу університетів. Так, у XIX столітті виділяли дослідницькі (Research University) і недослідницькі (Teaching University) університети. Серед останніх окрему групу складали земельні університети (Lend-grant university), які були створені на підставі закону Морріла 1862 року. Земельні університети акцентували увагу на розвиток прикладних знань у сфері сільського господарства, машинобудування, новітніх технологій тощо. Саме земельні університети з часом стали основою формування державного сектора американської системи вищої освіти.

У другій половині XX століття вищі навчальні заклади США розподілялися на університети, що присвоювали докторські ступені (Doctor University) – дослідницькі і недослідницькі та університети, які надавали ступінь магістра (Master University). Градація серед докторських університетів відбувалася, насамперед, за кількістю присуджених ними наукових ступенів.

На початку XXI століття всі докторські університети стали дослідницькими. Відбулися також зміни в групі магістерських університетів. Так, у другій половині минулого століття ці університети називалися багатоаспектними або комплексними, тобто загальноосвітніми (comprehensive), але до початку XXI століття ці назви практично вийшли з ужитку.

Особливе місце у вищій школі США займають дослідницькі університети, оскільки головні наукові дослідження проводяться саме на базі цих закладів. Перший дослідницький університет був відкритий у 1876 році в м. Балтіморі. Його засновник – Джон Гопкінс, на честь якого цей заклад названий. Університет був створений як винятково науковий центр, де повинні були здійснюватися фундаментальні дослідження і підготовка наукових кадрів. Але з часом, через нестачу фінансового забезпечення та інших причин у закладі розпочалася професійна підготовка фахівців. Згодом були створені Гарвардський, Колумбійський та інші приватні університети. Протягом другої половини XX століття до приватних дослідницьких університетів приєдналася група державних дослідницьких університетів, яка також зайняла провідне місце в американській системі вищої освіти.

Сучасні дослідницькі університети не обмежуються тільки науковими дослідженнями, вони приділяють велику увагу впровадженню їх результатів у всі сфери життєдіяльності людей. Таким чином, на сьогодні дослідницькі університети виконують три основні функції: здійснюють професійну підготовку фахівців, проводять наукові дослідження і впроваджують їх результати у практику. На думку американських вчених, саме поєднання цих трьох функцій визначає зміст діяльності сучасного американського дослідницького університету, що є основою сфери вищої освіти та наукової діяльності США [2].

На даний час дослідницькі університети вважаються елітою, авангардом вищої школи США, які мають політичну, організаційну та фінансову підтримку суспільства, бізнесу і держави. Однак існує небезпека «комерціалізації» університетів, їх переорієнтації від традиційних освітніх, виховних і соціальних функцій на комерційні дослідницькі проекти. Так, університет Дж. Гопкінса щорічно отримує дохід у розмірі 38 млн. дол. від сплати за навчання та одночасно одержує 405 млн. дол. на виконання військових замовлень, а вся сума, витрачена університетом на дослідження та їх впровадження складає 735 млн. дол. На думку науковців, цей до-

свід протирічить природі дослідницького університету, спотворює етичні норми і викликає незадоволення громадськості [3].

Таким чином, структуру університетів США можна представити таким чином:

–дослідницькі університети 1 і 2 категорії – пропонують повний спектр освітніх програм бакалавра; щороку присуджують не менше 50 докторських ступенів і мають дуже високий рівень науково-дослідної діяльності. На сьогодні у США функціонує 99 дослідницьких університетів 1 і 2 категорії (66 державних і 33 приватних).

–докторські університети – масштаби наукових досліджень у них є відносно невеликими, але вони мають право присуджувати ступені доктора наук (не менше 40 у рік). Таких університетів у США – 81 (27 – державних і 54 – приватних).

–загальноосвітні університети, які, окрім навчання бакалаврів, здійснюють підготовку магістрів, що вимагає додаткового 2-річного поглибленого вивчення дисциплін спеціалізації. У США зазначених закладів 646 (261 – державних і 385 – приватних) [1].

Всі американські університети – приватні і державні, дослідницькі та недослідницькі, докторські і магістерські передбачають два рівні навчання. Перший рівень – академічний коледж, що забезпечує майбутнього фахівця загальнотеоретичними знаннями. Після закінчення академічного коледжу студенту присвоюється ступінь бакалавра. Перший рівень університету називають рівнем бакалаврату (baccalaureate) або переддипломним (undergraduate) рівнем.

Другий рівень університету – це дослідницькі та професійні школи, після навчання в яких присвоюються такі ступені: магістра, докторський і перший професійний. Дослідницькі школи університетів забезпечують майбутнього фахівця науково-теоретичними знаннями, а професійні – фаховими знаннями і спеціальними практичними навичками. Слід відзначити, що професійні школи функціонують в усіх університетах, а дослідницькі – тільки в докторських. Другий рівень називається постбакалавратом (postbaccalaureate) або випускним, дипломним (graduate), що включає магістратуру і докторантуру.

Критерієм високоякісної освіти в американських університетах є співвідношення кількості студентів першого та другого рівнів. Для більшості приватних університетів чисельність студентів другого рівня переважає, але в державних університетах перший рівень, як правило, перевищує другий. На нашу думку, це пов'язано з тим, що основною метою державних університетів є масова освіта на рівні бакалаврату, тому основна кількість студентів навчається на предвипусковому рівні.

Найпоширенішим типом вищих навчальних закладів США є коледж. Американські коледжі пройшли довгий шлях розвитку, у результаті чого сформувалася освітня мережа, що включає найбільшу кількість цих ВНЗ. Сучасні коледжі забезпечують освіту різних рівнів – від середнього професійного до магістра та поділяються на три види: магістерські, старші або чотирирічні і молодші або дворічні коледжі.

Коледжі, які надають освіту найвищого рівня, називаються магістерськими. Вони прирівнюються до магістерських університетів, оскільки організовані за тим же принципом і мають два рівні навчання: академічний коледж і професійні школи (дослідницьких шкіл у коледжах, як і в магістерських університетах, немає) і, відповідно, присвоюють ступені бакалавра та магістра. Але, якщо якість першого рівня навчання є приблизно однаковою у всіх навчальних закладах, то другого рівня – значно відрізняється.

Другий рівень магістерських коледжів – це однорічні або дворічні професійні школи. Ці заклади вирізняються невисоким рівнем матеріально-технічного забезпечення та незначною кількістю висококваліфікованого викладацького персоналу. Тому рівень магістрів, що випускаються докторськими і магістерськими університетами значно вищий. Варто зазначити, що в американській

вищій школі велике значення має не рівень закладу, а його статус і престижність, що на думку дослідників є недоліком системи [2].

Старші або чотирирічні коледжі є класичними академічними коледжами, які присвоюють ступінь бакалавра. Вони поділяються на гуманітарні (коледжі мистецтв і гуманітарних наук), а також багатопрофільні коледжі. В гуманітарних коледжах особлива увага приділяється підготовці бакалаврів філологічного, історичного та релігійного напрямку. Слід відзначити, що кількість чотирирічних коледжів незначна і в більшості вони є приватними навчальними закладами. На сьогодні таких закладів – 890 (203 – державні і 687 – приватні) [1].

Молодші (дворічні коледжі) є найпоширенішими в системі вищої школи США. Вони поділяються на однопрофільні і багатопрофільні. Однопрофільні мають нескладну структуру та невелику кількість викладачів, а багатопрофільні – більш складну організаційну структуру і численний професорсько-викладацький склад.

На початку XIX століття освітні програми перших років навчання в університетах були передані молодшим коледжам. Відповідно, університети звільнилися від викладання загальноосвітніх дисциплін і зосередилися на наукових дослідженнях. У результаті цієї реформи в 1901 році в Іллінойсі був створений перший коледж початкового етапу навчання – Джоліт Джуніор Коледж (Joliet Junior College) [4].

Таким чином, молодші коледжі забезпечували в основному загальноосвітню підготовку, а згодом, починаючи з 1907 року, в їх навчальних програмах почали з'являтися елементи професійної підготовки. У 1930-1940 роках дворічні коледжі стали впроваджувати елементи технічного навчання і цим самим сприяли створенню професійних шкіл. Професійно-технічну освіту було підтримано прийнятим у 1917 році законом Сміта-Хагша. Відповідно до даного закону уряд став фінансувати підготовку фахівців для промисловості, сільського господарства та економіки [5].

Період 1950-1970 рр. характеризувався зростанням попиту на висококваліфікованих працівників, а також бажанням молоді отримати професійну освіту. У зв'язку з цим було відкрито велику кількість дворічних коледжів, які відрізнялися доступністю, прийнятними цінами і тісним взаємозв'язком з місцевим ринком праці.

Особливістю молодших коледжів США є те, що вони виступають першим рівнем вищої школи. Кращі учні молодших коледжів можуть продовжувати навчання відразу або протягом декількох років після його закінчення на другому або третьому курсі старшого коледжу.

До появи системи дворічних коледжів вища освіта США вважалася двоступеневою: до першого рівня належали старші і академічні коледжі університетів і магістерських коледжів, а до другого – дослідницькі і професійні школи. У результаті формування мережі середніх професійних навчальних закладів американська вища школа стала більш складною – триступеневою, де першим рівнем стали дворічні коледжі (на сьогодні в системі вищої освіти США їх налічується 1725) [1].

На сьогодні у системі вищої освіти США функціонує 1046 спеціалізованих інститутів (46 – державних і 1000 – недержавних), які, як правило, є неакредитованими навчальними закладами і відносяться до професійної освіти.

Спеціалізовані інститути, на відміну від університетів і коледжів, здійснюють професійну підготовку фахівців конкретної галузі, наприклад, бізнесу, юриспруденції, медицини та ін. До сучасних спеціалізованих інститутів належать такі школи: теологічні, медичні, інженерно-технологічні, бізнесу і менеджменту, мистецтв, музики і дизайну, юридичні, педагогічні, морські академії, військові інститути та ін. У спеціалізованих інститутах, в основному, відбувається навчання на рівні початкової і середньої професійної освіти.

Структурною складовою системи вищої освіти США є етніч-

но-расові коледжі, в яких навчаються афроамериканці, американські індіанці і іспаномовне населення країни. Звичайно, після прийняття антидискримінаційного закону в 60-х роках ХХ ст. було узаконено право расово-етнічних меншин на навчання нарівні з білими американцями в будь-яких освітніх закладах країни. Але історично сформовані групи етнічних коледжів продовжують функціонувати й по сьогоднішній день.

Таким чином, вивчення деяких аспектів організації та функціонування вищої освіти США дозволило виділити такі її особливості: мережа вищих навчальних закладів широко диференційована і пропонує багаторівневі навчальні програми з великим діапазоном напрямів підготовки; у структурі закладів сформована група провідних вищів, до яких в основному належать дослідницькі універ-

ситети, що становлять основу американської системи вищої освіти; більшість коледжів і університетів мають налагоджені зв'язки з роботодавцями, що сприяє працевлаштуванню випускників; вища освіта є гнучкою системою, яка відповідає потребам і можливостям кожного студента. Отже, впровадження позитивного досвіду діяльності вищих навчальних закладів США приведе до прискорення реформ у галузі вищої освіти України та сприятиме інтеграції національної системи освіти в європейський освітній простір.

Проведене дослідження не вичерпує повністю всі аспекти зазначеної проблеми. Перспективними напрямками подальших розробок є: аналіз державної політики в сфері вищої освіти США та виявлення її особливостей; вивчення системи планування та організації навчального процесу, навчальних програм у ВНЗ та ін.

#### **Література та джерела**

1. Digest of Education Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nces.ed.gov/programs/digest/2011menu\\_tables.asp](http://nces.ed.gov/programs/digest/2011menu_tables.asp). - Загол. з екрану. – Мова укр..
2. Simpson R. D. Inside College: Undergraduate Education for the Future / R. D.Simpson, S. H. Frost . – N.Y.: Insight books, 1993. – P. 67-68
3. Stein D. G. Buying In or Selling Out? The Commercialization of the American University / D. G. Stein. – New Brunswick: Rutgers Univ. Press, 2004. – P. 72
4. Запругаев С. А. Система высшего образования США / С.А.Запругаев [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [www.lib.vsu.ru](http://www.lib.vsu.ru). - Загол. з екрану. – Мова рос.
5. Каверина Э. Ю. Тенденции развития высшего образования США: Дис. ... канд. пед. наук: 08.00.14 «мировая экономика» / Э. Ю. Каверина. – М., 2007. – 246 с.

*Данная статья посвящена исследованию высшего образования США. Особое внимание уделено проблеме функционирования системы высших учебных заведений.*

*Ключевые слова: высшее образование США, классификация высших учебных заведений, подготовка специалистов, образовательные уровни.*

*This article is devoted to the study of higher education the United States. Particular attention has been paid to the problem of the system of higher educational institutions functioning.*

*Keywords: U.S. higher education, the classification of higher educational institutions, training of specialists, educational level.*